

FOCUS NR. 45

Buitengewoon onderwijs in het Brussels Gewest: is er een evenwicht tussen vraag en aanbod?

DIETER DEMEY & MORGANE VAN LAETHEM

Het buitengewoon onderwijs is een actueel onderwerp, zoals blijkt uit de hervormingen die in zowel de Franse als de Vlaamse Gemeenschap worden doorgevoerd. Maar de beschikbare gegevens om dit onderwijs te beschrijven zijn beperkt. Het doel van deze Focus is om een stand van zaken op te stellen over het buitengewoon onderwijs in het Brussels Gewest. Verschillende vragen dringen zich op: is er een evenwicht tussen de vraag naar en het aanbod van alles types buitengewoon onderwijs in het Brussels Gewest? En wat zijn de gevolgen voor de mobiliteit van de leerlingen?

Inleiding

Het buitengewoon onderwijs is een actueel onderwerp, zoals blijkt uit de hervormingen die in zowel de Franse als de Vlaamse Gemeenschap worden doorgevoerd. De beleidsverklaringen van de twee regeringen hebben als gemeenschappelijk doel om het aantal leerlingen in het buitengewoon onderwijs te verminderen door waar mogelijk de inclusie in het gewoon onderwijs te bevorderen en door de nodige middelen voor die inclusie beschikbaar te stellen.

Het doel van deze Focus is om een stand van zaken op te maken van het buitengewoon onderwijs in het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest (BHG). Voor elk type buitengewoon onderwijs zal de opvangcapaciteit van de scholen worden geanalyseerd, evenals de intra- en interregionale mobiliteit van de leerlingen. De analyses worden uitgevoerd op grond van de gegevens van de schoolbevolking, door de woonplaats met de plaats van de school te kruisen. De gegevens hebben betrekking op het buitengewoon kleuteronderwijs, basis- en

secundair onderwijs, Nederlandstalig en Franstalig¹ (meer informatie aan het eind van het document).

Het buitengewoon onderwijs vertegenwoordigt 3,5 % van het door de gemeenschappen georganiseerde en/of gesubsidieerde onderwijs in het Brussels Gewest, terwijl de overige 96,5 % het gewoon onderwijs betreft (1). Van alle kinderen die in het BHG wonen en onderwijs volgen dat door de gemeenschappen wordt georganiseerd en/of gesubsidieerd, gaat 3,4 % naar school in het buitengewoon onderwijs.

In 2019-2020 volgen 7 162 Brusselse kinderen buitengewoon onderwijs in het Brussels Gewest, terwijl 664 Brusselse kinderen buitengewoon onderwijs volgen buiten het Brussels Gewest (1). 1 798 kinderen die buiten het Brusselse Gewest wonen, volgen buitengewoon onderwijs in het Brussels Gewest. Ter informatie: jongens vertegenwoordigen 65 % van de Brusselse kinderen in het buitengewoon onderwijs. Gendersverschillen zijn in deze Focus niet bestudeerd, aangezien dit complexe onderwerp een afzonderlijke analyse verdient.

1 VERPLAATSINGEN VAN LEERLINGEN TUSSEN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST (BHG) EN DE ANDERE GEWESTEN VAN BELGIË (TOTALE SCHOOLBEVOLKING) (2019-2020)

Woonplaats naar plaats van de school	Buitengewoon onderwijs		Gewoon onderwijs	
BHG naar BHG (1)	7 162	3 %	216 126	97 %
BHG naar andere Belgische gewesten (2) (uitgaand)	664	8 %	8 062	92 %
Andere gewesten en onbekend/buiten België naar BHG (3) (inkomend)	1 798	5 %	33 130	95 %
Totaal schoolgaand in het BHG (1+3)	8 960	3 %	249 256	97 %
Totaal woonachtig in het BHG (1+2)	7 826	3 %	224 188	97 %

Bron: BISA, Franse Gemeenschap, Vlaamse Gemeenschap

Zowel in het buitengewoon als in het gewoon onderwijs zijn er meer leerlingen die in het BHG naar school gaan dan er leerlingen zijn die in het BHG wonen. Gemiddeld zijn er 114 plaatsen voor 100 Brusselse kinderen in het buitengewoon onderwijs. In theorie heeft elk kind in Brussel dus de mogelijkheid om een plaats te vinden in het buitengewoon onderwijs in het Brussels Gewest². Maar is dat echt zo? Er gaan immers 664 Brusselse kinderen naar het buitengewoon onderwijs buiten het gewest.

Bovendien is het buitengewoon onderwijs georganiseerd in verschillende types die niet onderling verwisselbaar zijn. Zijn er verschillen naargelang het type buitengewoon onderwijs dat wordt beschouwd? Waar gaan de Brusselse kinderen buiten het gewest naar school en welk type onderwijs volgen ze? In hoeverre moeten leerlingen in het buitengewoon onderwijs mobieler zijn dan leerlingen in het gewoon onderwijs? Dat zijn allemaal vragen die deze Focus tracht te beantwoorden.

1. Type onderwijs en methodologische opmerkingen

Tabel 2 geeft een overzicht van de verschillende types buitengewoon onderwijs, naar niveau en gemeenschap. De verwachte hervormingen in het buitengewoon onderwijs worden uitvoerig beschreven in het hoofdstuk "hervormingen in uitvoering".

2 ORGANISATIE VAN DE VERSCHILLENDE TYPES ONDERWIJS NAAR ONDERWIJSNIVEAU

Gemeenschap	Type	Kleuteronderwijs	Lager onderwijs	Secundair onderwijs	Voor leerlingen met
FR*	1		X	X	Lichte mentale achterstand
FR en NL	2	X	X	X	Matige of ernstige mentale achterstand
FR en NL	3	X	X	X	Gedragsproblemen
FR en NL	4	X	X	X	Lichamelijke handicaps (en daaraan verbonden problemen)
FR en NL	5***	X	X	X	Zieke of herstellende leerlingen
FR en NL	6	X	X	X	Visuele handicaps
FR en NL	7	X	X	X	Gehoortoornissen
FR*	8		X	X**	Leerproblemen
NL*	9	X	X	X	Een autismespectrumstoornis zonder mentale achterstand
NL*	BA		X	X	Speciale behoeften waarin niet kan worden voorzien via redelijke aanpassingen in het gewoon onderwijs

* In 2015 werd in de Vlaamse Gemeenschap het M-decreet ingevoerd³. Volgens dat decreet wordt inclusie de norm en wordt buitengewoon onderwijs alleen overwogen wanneer redelijke aanpassingen in het gewoon onderwijs niet mogelijk zijn. Het M-decreet voerde twee nieuwe onderwijstypes in: type 9 en type BA ("basisaanbod"). Type BA groepeerde types 1 en 8, die dus zullen verdwijnen. Voor de analyse werden alle leerlingen die waren ingeschreven in het Nederlandstalige buitengewoon onderwijs van type 1 of type 8 beschouwd als ingeschreven in het type BA. In 2019-2020 vertegenwoordigen zij minder dan een veertigtal leerlingen in het Brussels Gewest, zowel in het buitengewoon basisonderwijs als in het buitengewoon secundair onderwijs.

** Bij de aanvang van het schooljaar 2019-2020 heeft de Franse Gemeenschap het buitengewoon secundair onderwijs van het type 8 geopend. Tot dan toe konden leerlingen die het basisonderwijs van type 8 verlieten, kiezen tussen gewoon secundair onderwijs of buitengewoon onderwijs van type 1 of type 3. Leerlingen uit het basisonderwijs van type 8 kunnen gebruik maken van het secundair onderwijs van type 8 indien redelijke aanpassingen in het gewoon secundair onderwijs niet mogelijk zijn. Gelet op het kleine aantal leerlingen dat in 2019-2020 het Franstalige secundair onderwijs van het type 8 volgt, zullen we dat type onderwijs niet specifiek analyseren. De leerlingen zijn niettemin in het totaal opgenomen.

*** Buitengewoon onderwijs van type 5 is bijzonder in die zin dat het gericht is op zieke of herstellende kinderen. Deze kinderen krijgen onderwijs op de plaats waar zij herstellend zijn en de keuze van de school volgt niet de logica van de vrije keuze. Dit type onderwijs is derhalve niet vergelijkbaar met andere types buitengewoon onderwijs. Het zal niet specifiek worden geanalyseerd, maar de leerlingen zullen worden meegeteld in het totaal.

Ten slotte worden de leerlingen die buitengewoon onderwijs volgen maar van wie het onderwijstype niet bekend is ("type 0") alleen in het totaal opgenomen.

Voor de analyse zijn de cijfers geaggregeerd: er wordt geen onderscheid gemaakt naar gemeenschap. De bevindingen wijzen namelijk in dezelfde richting, ongeacht de gemeenschap, en het kleine aantal leerlingen in bepaalde types Nederlandstalig buitengewoon onderwijs maakte een relevante analyse niet mogelijk.

Het aanbod voldoet aan de vraag, maar niet voor alle types

De opvangcapaciteit van de scholen is een maatstaf voor de afstemming tussen vraag en aanbod naar onderwijs. **Het aanbod**, d.w.z. het totale aantal plaatsen, wordt geschat op basis van het aantal leerlingen dat is ingeschreven in een school buitengewoon onderwijs. **De vraag** wordt geschat aan de hand van het aantal kinderen dat op het grondgebied woont en in een school buitengewoon onderwijs is ingeschreven.

Voor een bepaald niveau (basis- en secundair onderwijs) en type wordt de relatieve **opvangcapaciteit van de scholen** in het Brussels Gewest berekend als de verhouding tussen het aantal leerlingen dat is ingeschreven in een school buitengewoon onderwijs in het gewest (aanbod) en het aantal in het gewest wonende kinderen dat is ingeschreven in het buitengewoon onderwijs (vraag) (3).

De opvangcapaciteit van de scholen in het gewest is gelijk aan 1 wanneer het aantal plaatsen in de scholen van het gewest overeenkomt met het aantal in het gewest wonende kinderen dat dat type onderwijs volgt. Als de capaciteit kleiner is dan 1 (onvoldoende), biedt het gewest minder plaatsen aan dan het aantal kinderen dat dat onderwijstype volgt. Omgekeerd, wanneer de opvangcapaciteit groter is dan 1, bieden de scholen meer plaatsen aan dan de vraag naar dat type onderwijs in het Gewest.

In het algemeen beantwoordt het aanbod van het buitengewoon onderwijs aan de vraag: er zijn meer plaatsen dan Brusselse kinderen ingeschreven in het buitengewoon basis- en secundair onderwijs (3).

In type 3 (gedragsproblemen) en type BA (leerproblemen) zijn er minder plaatsen dan er Brusselse kinderen zijn die dat type onderwijs volgen, zowel in het basis- als in het secundair onderwijs. Sommige van deze leerlingen zijn daarom genoodzaakt zich in te schrijven in een school buitengewoon onderwijs buiten het Brussels Gewest. Anderzijds is het aanbod in de types 6 (visuele handicap), 7 (gehoorstoornis) en 9 (autismespectrumstoornis zonder verstandelijke beperkingen) veel groter dan de vraag. Dat betekent dat een aanzienlijk deel van deze leerlingen buiten het Gewest woont en is ingeschreven in een school in het Gewest.

Het is om verschillende redenen van belang om zorgvuldig om te gaan met een schoolopvangcapaciteit die net gelijk is aan of iets hoger is dan 1:

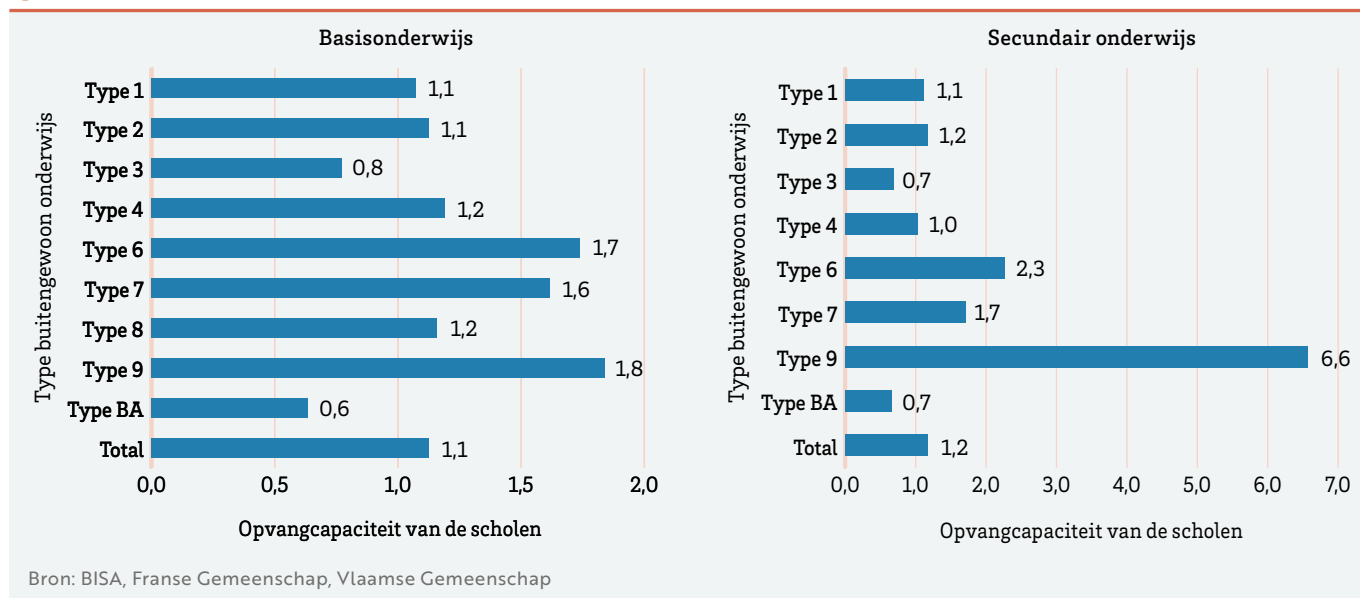
- › Aan de vraagzijde worden alleen leerlingen in aanmerking genomen die in het buitengewoon onderwijs zijn ingeschreven. Het is echter mogelijk dat kinderen geen plaats vinden in het buitengewoon onderwijs. De vraag kan dus worden onderschat. Bij gebrek aan een centraal inschrijvingssysteem voor het Nederlandstalig of Franstalig onderwijs in Brussel kan de werkelijke vraag echter niet worden geschat.
- › Aan de aanbodzijde zijn het maturiteitsniveau⁴ (in het buitengewoon basisonderwijs) en de vorm⁵ (in het buitengewoon secundair onderwijs) niet geanalyseerd. Zij worden echter wel in aanmerking genomen bij de inschrijving van de leerling in een bepaald type van het buitengewoon onderwijs, naargelang zijn/haar mogelijkheden.
- › Ten slotte is in het buitengewoon onderwijs de ene plaats in een bepaald type en een bepaalde maturiteit (of vorm) niet volkomen gelijk aan de andere. Met specifieke kenmerken van de leerling, zoals een autismespectrumstoornis, kan wellicht geen rekening worden gehouden door een instelling van het type en de maturiteit (of vorm) die voor de leerling worden aanbevolen.

Dat is het geval voor de types 1 (lichte mentale achterstand), 2 (matige tot ernstige mentale achterstand) en 4 (lichamelijke handicaps), waarvoor net genoeg plaatsen zijn voor elk kind in Brussel om een plaats te vinden in het buitengewoon onderwijs in het BHG.

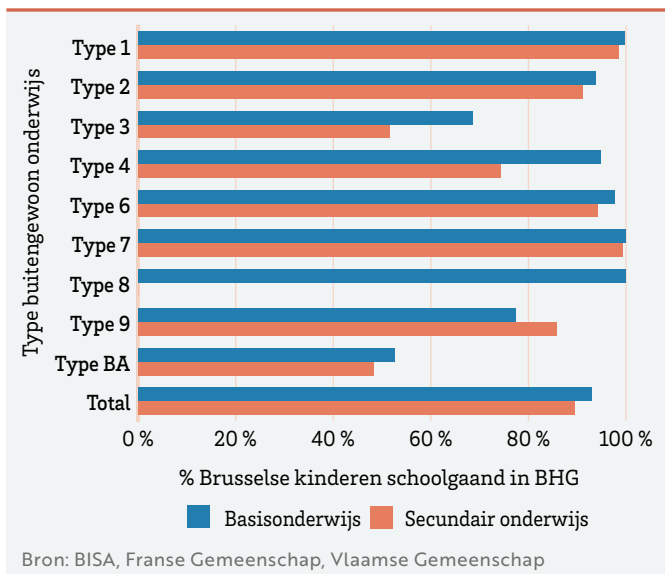
Negen op de tien Brusselse kinderen met specifieke behoeften gaan naar een buitengewone school in Brussel

Grafiek (4) toont het aandeel van de Brusselse kinderen met specifieke behoeften die naar een school voor buitengewoon onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gaan. Gemiddeld gaan negen op de tien Brusselse kinderen met specifieke behoeften naar een school buitengewoon onderwijs in Brussel. Ter vergelijking: het gemiddelde aandeel van Brusselse kinderen dat in hun gewest gewoon onderwijs volgt, bedraagt 96 %.

3 OPVANGCAPACITEIT VAN DE SCHOLEN IN HET BUITENGEWOON BASIS- EN SECUNDAIR ONDERWIJS, NAAR TYPE (2019-2020)

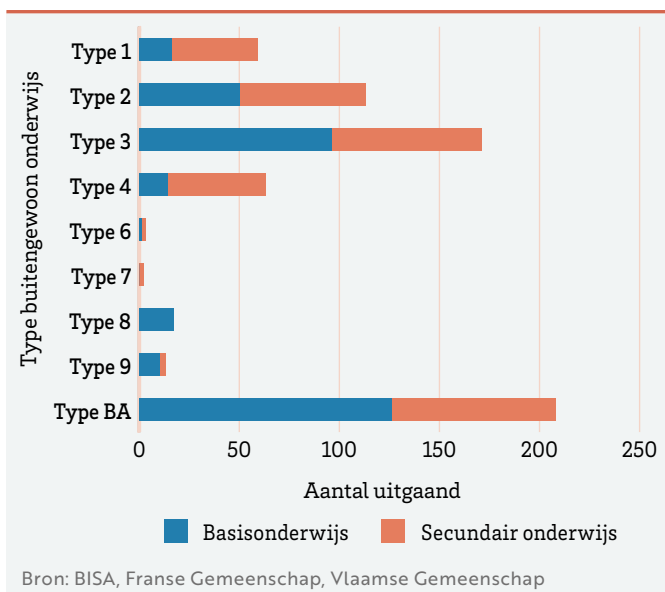
④ AANDEEL VAN DE BRUSSELSE KINDEREN DAT NAAR SCHOOL GAAT IN HET BHG, PER TYPE BUITENGEWOON ONDERWIJS EN PER NIVEAU (2019-2020)

Als we echter een onderscheid maken tussen de verschillende types, blijkt dat een aanzienlijk deel van de Brusselse kinderen met type 3 (emotionele of gedragsproblemen zonder verstandelijke beperkingen) en BA (leerproblemen) buiten Brussel naar school gaat. Het gebrek aan plaatsen voor elke leerling in beide types onderwijs verklaart dat ten dele. In de types 1 (lichte mentale achterstand), 2 (matige tot ernstige mentale achterstand), 6 (visuele handicaps) en 7 (gehoorstoornissen) gaan bijna alle Brusselse kinderen naar een school in het Brussels Gewest.

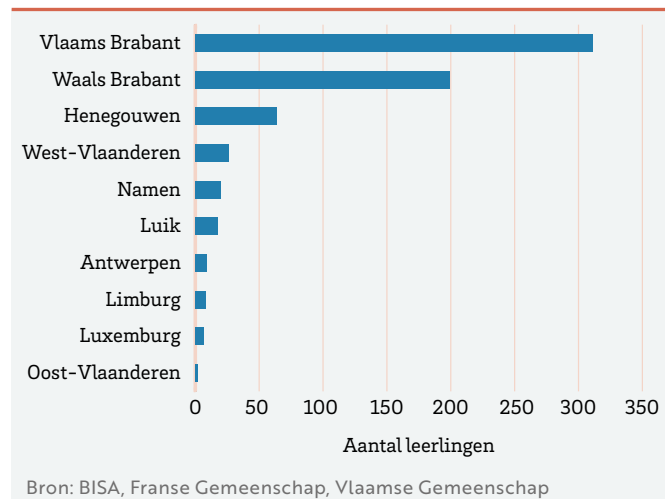
Brusselse kinderen die buiten het Gewest naar school gaan, gaan hoofdzakelijk naar type 3 en type BA

⑤ AANTAL UITGAANDE LEERLINGEN NAAR TYPE BUITENGEWOON ONDERWIJS EN NIVEAU (2019-2020)

Het aantal Brusselse kinderen dat buiten het gewest buitengewoon onderwijs volgt (uitgaande leerlingen) is in absolute cijfers het grootst voor de types 3 en BA, zowel in het basis- als in het secundair onderwijs (⑤). In verhouding tot het basisonderwijs gaat een opmerkelijk groot aantal Brusselse kinderen naar secundaire scholen van type 1 (lichte mentale achterstand) en 4 (lichamelijke handicaps) buiten het Gewest. In het basisonderwijs daarentegen gaat een opmerkelijk hoog aantal Brusselse kinderen naar scholen van het type BA buiten het gewest, in vergelijking met het secundair onderwijs.

⑥ AANTAL BRUSSELSE KINDEREN DAT BUITENGEWOON ONDERWIJS VOLGT BUITEN HET BRUSSELS GEWEST, NAAR PROVINCIE VAN DE SCHOOL (2019-2020)

Leerlingen die in Brussel wonen maar naar een school buitengewoon onderwijs buiten Brussel gaan, zijn meestal ingeschreven in een school in Vlaams-Brabant of Waals-Brabant (⑥). De provincie Henegouwen komt op de derde plaats. Het is dus mogelijk dat deze leerlingen naar een school buiten het gewest gaan omdat die gemakkelijker bereikbaar is dan een school in het gewest. Ook het type buitengewoon onderwijs kan van belang zijn: het kan zijn dat er in het gewest dicht bij de woonplaats een school buitengewoon onderwijs is die een bepaald type onderwijs niet aanbiedt, maar dat er aan de andere kant van de gewestgrens een school is die het gewenste type onderwijs wel aanbiedt. Ten slotte zijn er ook kwesties als bijvoorbeeld de vrije keuze van de ouders voor een bepaalde school of de reputatie van een school. Deze verschillende redenen kunnen ertoe leiden dat leerlingen met specifieke behoeften verder van huis onderwijs krijgen.

De mobiliteit van leerlingen in het buitengewoon onderwijs is groter dan die van leerlingen in het gewoon onderwijs

In dit hoofdstuk wordt de relatie tussen de woongemeente van de leerling en de schoolgemeente geanalyseerd. In het buitengewoon onderwijs vindt 31% van de leerlingen in het basisonderwijs en 12% van de leerlingen in het secundair onderwijs een plaats in hun eigen gemeente (⑦). Ter vergelijking: dat is 68% in het gewoon basisonderwijs en 38% in het gewoon secundair onderwijs. Met andere woorden, de mobiliteit van kinderen in het buitengewoon onderwijs is (veel) groter dan die

7 AANDEEL KINDEREN DAT IN HET BHG WOONT EN NAAR SCHOOL GAAT IN DE GEMEENTE WAAR ZIJ WONEN OF IN EEN AANGRENZENDE GEMEENTE, NAAR NIVEAU EN TYPE (2019-2020)

Type	Aandeel kinderen dat in het BHG woont en naar school gaat in de gemeente waar zij wonen		Aandeel kinderen dat in het BHG woont en naar school gaat in de gemeente waar zij wonen of in een aangrenzende gemeente	
	Basisonderwijs	Secundair onderwijs	Basisonderwijs	Secundair onderwijs
1	41 %	15 %	82 %	60 %
2	20 %	8 %	55 %	42 %
3	11 %	6 %	46 %	37 %
4	11 %	7 %	50 %	27 %
6	7 %	6 %	38 %	41 %
7	14 %	10 %	49 %	39 %
8	45 %	/	85 %	/
9	5 %	14 %	41 %	48 %
BA	15 %	13 %	58 %	42 %
Buitengewoon	31 %	12 %	69 %	49 %
Gewoon	68 %	38 %	93 %	77 %

Bron: BISA, Franse Gemeenschap, Vlaamse Gemeenschap

van kinderen in het gewoon onderwijs. Het lagere aantal scholen en de grote verscheidenheid (afhankelijk van het type onderwijs dat wordt aangeboden) verklaren het lagere percentage leerlingen die in hun eigen woonplaats buitengewoon onderwijs volgen in het BHG.

Door naast de woongemeente ook de buurgemeenten in aanmerking te nemen, kan rekening worden gehouden met grenseffecten: voor een leerling die aan de rand van zijn of haar gemeente woont, bevindt de dichtstbijzijnde school zich soms in de buurgemeente. Het percentage Brusselse kinderen dat in de gemeente waar zij wonen of in een naburige gemeente naar school gaat, bedraagt 69 % voor het buitengewoon basisonderwijs en 49 % voor het buitengewoon secundair onderwijs (7). Rekening houden met de buurgemeenten plaatst de vereiste mobiliteit van leerlingen in het buitengewoon onderwijs in perspectief. Toch moet gemiddeld een derde van de Brusselse kinderen in het buitengewoon basisonderwijs en een op de twee kinderen in het buitengewoon secundair onderwijs verder reizen dan de gemeente waar zij wonen of de aangrenzende gemeenten om naar school te gaan.

In het basisonderwijs is het aandeel kinderen dat in de eigen of een naburige gemeente naar school gaat het hoogst in type 1 (lichte mentale achterstand) en type 8 (leerproblemen), en het laagst in type 6 (visuele handicaps) en type 9 (autismespectrumstoornissen). In het secundair onderwijs verschillen de analyses naargelang alleen de woongemeente in aanmerking wordt genomen, dan wel of ook de aangrenzende gemeenten worden meegerekend. Het aandeel leerlingen dat in

hun eigen gemeente naar school gaat, is het hoogst voor type 1 en het laagst voor type 8. Indien ook rekening wordt gehouden met de aangrenzende gemeenten, is dat aandeel het hoogst voor type 8 en het laagst voor type 6.

Twee derde van de inkomende leerlingen in het buitengewoon onderwijs in Brussel komt uit Vlaams-Brabant

In 2019-2020 wonen 1798 leerlingen die in het Brussels Gewest buitengewoon onderwijs volgen buiten het gewest, d.w.z. 20 % van de leerlingen die in het Brussels Gewest buitengewoon onderwijs volgen. Van de leerlingen die buiten Brussel wonen maar in Brussel naar school gaan (de inkomende leerlingen) is meer dan twee derde afkomstig uit Vlaams-Brabant (69,69 %) en iets meer dan een tiende uit Waals-Brabant (11,90 %) (8). Bijna een vijfde van hen is afkomstig uit het Vlaams of Waals Gewest (Vlaams- en Waals-Brabant niet meegerekend) (18,41 %). In vergelijking met het gewoon onderwijs is het aandeel leerlingen in het Brusselse buitengewoon onderwijs uit Vlaams-Brabant lager, dat uit Waals-Brabant hoger en dat uit het Vlaams en Waals Gewest (Vlaams- en Waals-Brabant niet meegerekend) veel hoger (meer dan het dubbele).

8 VERDELING VAN DE LEERLINGEN DIE IN HET BRUSSELS GEWEST NAAR SCHOOL GAAN MAAR BUITEN HET GEWEST WONEN, NAAR WOONPLAATS EN ONDERWIJSTYPE VAN DE LEERLING (TOTALE SCHOOLBEVOLKING) (2019-2020)

Woonplaats naar plaats van de school	Buitengewoon onderwijs		Gewoon onderwijs	
Vlaams-Brabant naar BHG	1 253	70 %	28 015	85 %
Waals-Brabant naar BHG	214	12 %	2 431	7 %
Vlaams Gewest (Vlaams-Brabant niet meegerekend) naar BHG	153	9 %	1 400	4 %
Waals Gewest (Waals-Brabant niet meegerekend) naar BHG	178	10 %	1 203	4 %
Onbekend/buiten België naar BHG	0	0 %	81	0 %
Andere regio's en onbekend/buiten België naar BHG	1 798	100 %	33 130	100 %

Bron: BISA, Franse Gemeenschap, Vlaamse Gemeenschap

2. Schoolvervoer

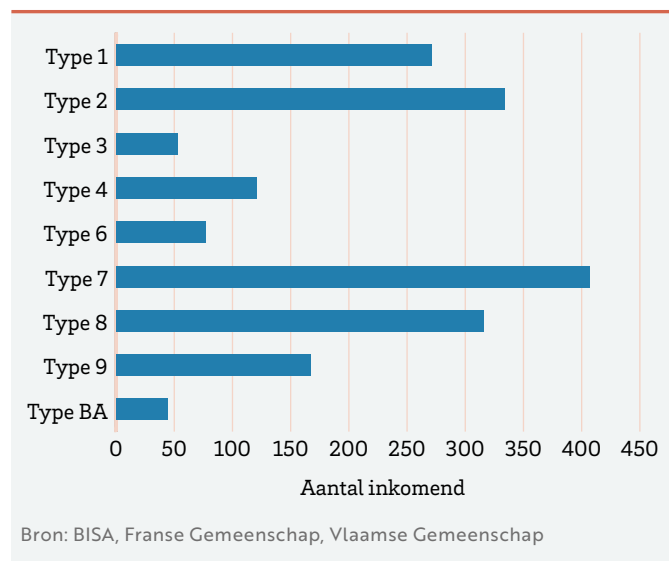
In het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest organiseert de COCOF alleen schoolvervoer voor kinderen met specifieke behoeften die zijn ingeschreven in het Franstalige buitengewoon onderwijs. Drie vervoerswijzen worden financieel gesteund door de COCOF:

1. abonnementen op klassieke openbaarvervoerdiensten (2 300 abonnementen in 2020-2021)
2. speciale buslijnen (224 schoolbuslijnen, dagelijks vervoer van 3 170 leerlingen in 2020-2021)
3. individueel vervoer (uitzonderlijke gevallen).

Rekening houdend met de capaciteiten en de zelfstandigheid van de leerling, wordt voorrang gegeven aan het gebruik van het openbaar vervoer. Leerlingen van de buitengewone onderwijstypes 1 (lichte mentale achterstand), 3 (gedragsproblemen), 7 (gehoorstoornissen) en 8 (leerproblemen) worden sterk aangemoedigd gebruik te maken van het openbaar vervoer. In de Vlaamse Gemeenschap hebben alle leerlingen in het buitengewoon basis- of secundair onderwijs in Vlaanderen en Brussel recht op gratis collectief busvervoer. De enige voorwaarde is dat zij naar de school gaan die het dichtst bij het gekozen netwerk ligt en die het type onderwijs aanbiedt dat in het oriëntatiecertificaat van de leerling wordt genoemd. Indien de leerlingen geen gebruik maken van het aangeboden openbaar vervoer, hebben hun ouders recht op een gratis abonnement op het openbaar vervoer voor het kind of op een bijdrage in hun eigen vervoerskosten.

Het merendeel van de inkomende leerlingen volgt de types 7 (gehoorstoornissen), 8 (leerproblemen), 1 (lichte mentale achterstand) en 2 (matige tot ernstige mentale achterstand). De verdeling per type onderwijs wordt weergegeven in grafiek 9.

9 VERDELING VAN DE LEERLINGEN DIE HET BUITENGEWOON ONDERWIJS IN HET BRUSSELS GEWEST VOLGEN ZONDER ER TE WONEN (INKOMENDE LEERLINGEN) VOLGENS HET TYPE BUITENGEWOON ONDERWIJS (2019-2020)

Hervormingen in uitvoering

Buitengewoon onderwijs is een van de projecten van het "Pacte pour un enseignement d'excellence"⁶ van de Franse Gemeenschap. In zijn Advies nr. 3 beveelt het pact het volgende aan:

- › enerzijds de maatregelen versterken die bevorderen dat leerlingen met specifieke behoeften in het gewoon onderwijs worden opgenomen of daarin worden behouden, mits redelijke aanpassingen kunnen worden gedaan;
- › anderzijds de volledige of gedeeltelijke integratie van leerlingen uit het buitengewoon onderwijs in het gewone onderwijs bevorderen, met specifieke steun van de actoren in het buitengewoon onderwijs.

Tot de acties behoren de oprichting van territoriale clusters om de middelen in verband met de inclusie van leerlingen te bundelen, en een hervorming van die inclusie⁷.

De integratie van leerlingen met specifieke behoeften kan momenteel vier vormen aannemen:

- › Volledige integratie, waarbij de leerling alle lessen in het gewoon onderwijs volgt met ondersteuning vanuit het buitengewoon onderwijs, gedurende een deel van het jaar (tijdelijke totale integratie, TTI) of het hele jaar (permanente totale integratie, PTI).
- › Gedeeltelijke, permanente of volledige integratie, waarbij de leerling een deel van het leerplan in het gewoon onderwijs volgt en het andere deel in het buitengewoon onderwijs.

De hervorming voorziet in de afschaffing van TTI ten voordele van PTI. PTI zal voortaan alleen beschikbaar zijn voor leerlingen die in het voorafgaande schooljaar fysiek en regelmatig buitengewoon onderwijs hebben gevolgd. In tegenstelling tot TTI worden leerlingen in PTI geacht deel uit te maken van het gewoon onderwijs en krijgen zij meer begeleiding. Die veranderingen zullen derhalve leiden tot een vermindering van het aantal leerlingen dat beschouwd wordt als schoolgaand in het buitengewoon onderwijs. De pilootfase van de hervorming gaat in september 2021 van start en de hervorming zal vanaf september 2022 verplicht worden gesteld.

De Vlaamse Regering⁸ wenst het M-decreet te wijzigen, zoals vermeld in haar regeerakkoord. Het huidige model voor de ondersteuning van leerlingen met specifieke behoeften in het gewoon onderwijs zal tot en met het schooljaar 2021-2022 van kracht blijven. Intussen wordt gewerkt aan een nieuw ondersteuningsmodel dat op 1 september 2022 in werking zal treden. Net als in de Franse Gemeenschap wordt ernaar gestreefd om zo veel mogelijk leerlingen in het gewoon onderwijs te houden door de inclusie van leerlingen te bevorderen en zo te voorkomen dat leerlingen naar het buitengewoon onderwijs worden doorverwezen. Het leersteundeceet voorziet in een uitbreiding van de ondersteuning van scholen in het gewoon onderwijs door te investeren in extra personeel, de oprichting van leersteuncentra en de statutarisering van ondersteunend personeel⁹.

3. Plaatsen gecreëerd en geprogrammeerd in het buitengewoon onderwijs in het BHG sinds 2010 en tegen 2030

In het kader van het Brusselse Programma voor het onderwijs van de Strategie 2030 voor Brussel is de dienst Scholen van perspective.brussels belast met de ontwikkeling van een instrument voor de opvolging van de programmering van nieuwe plaatsen in het Franstalige en Nederlandstalige gewoon en buitengewoon basis- en secundair onderwijs in het Brussels Gewest sinds 2010, alle netwerken samen genomen (behalve privéscholen, Europese scholen en internationale scholen): de monitoring van het schoolaanbod. Het doel van deze monitoring is het kwantificeren van de creatie van schoolplaatsen en het vergemakkelijken van de uitvoering van projecten voor de creatie van plaatsen in de Brusselse scholen. Het gaat om observatiegegevens.

Tabel 10 geeft een overzicht van het aantal schoolplaatsen dat vanaf 2010 in het buitengewoon basis- en secundair onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijke Gewest is gecreëerd en voor 2030 is geprogrammeerd. In de tabel zijn ook geprogrammeerde plaatsen opgenomen waarvan de openingsdatum onbekend was op het moment dat de tabel werd opgesteld. Het type buitengewoon onderwijs waarbinnen de plaatsen worden gecreëerd, wordt niet gespecificeerd.

De geplande creatie van geprogrammeerde plaatsen in het buitengewoon onderwijs in het Brussels Gewest vertegenwoordigt momenteel 2 % van het totale aantal plaatsen dat voor 2030 is gepland, d.w.z. ongeveer 500 plaatsen. Dat is relatief weinig wanneer men bedenkt dat het buitengewoon onderwijs 3,5 % vertegenwoordigt van het door de gemeenschappen georganiseerde en/of gesubsidieerde onderwijs in het Brussels Gewest (zie Inleiding).

10 GECREËERDE EN GEPROGRAMMEERDE PLAATSEN IN HET BUITENGEWOON ONDERWIJS IN HET BHG VOOR DE PERIODE 2010-2030, NAAR NIVEAU EN ONDERWIJSTAAL

	Buitengewoon basisonderwijs			Buitengewoon secundair onderwijs			Buitengewoon basis- en secundair onderwijs		
	Gecreëerde plaatsen (2010 – sept. 2020)	Geprogrammeerde plaatsen (tegen 2030)	Total	Gecreëerde plaatsen (2010 – sept. 2020)	Geprogrammeerde plaatsen (tegen 2030)	Total	Gecreëerde plaatsen (2010 – sept. 2020)	Geprogrammeerde plaatsen (tegen 2030)	Total
FR	384	297	681	374	70	444	758	367	1 125
NL	40	60	100	125	68	193	165	128	293
Total	424	357	781	499	138	637	923	495	1 418

Bron: Monitoring van het schoolaanbod – april 2021 – Dienst Scholen, perspective.brussels

Conclusie

In deze Focus werd het buitengewoon onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest onderzocht. De meeste kinderen die in Brussel wonen en in het buitengewoon onderwijs zijn ingeschreven, gaan in Brussel naar school. Ondanks het feit dat er in Brussel in principe voldoende plaatsen in het buitengewoon onderwijs zijn, gaat een klein deel van deze kinderen naar een school buiten Brussel. Bovendien is een aanzienlijk aantal kinderen dat buiten Brussel woont, in Brussel in het buitengewoon onderwijs ingeschreven.

Hoewel het aanbod over het algemeen aan de vraag voldoet, blijkt uit de analyses dat dat niet het geval is voor alle types buitengewoon onderwijs. Er is meer vraag dan aanbod voor type 3 (gedragsproblemen) en type BA (specifieke behoeften) in het basis- en het secundair onderwijs. Voor de andere types, zoals 1 (lichte mentale achterstand), 2 (matige of ernstige mentale achterstand) en 4 (lichamelijke handicaps en aanverwante stoornissen), zijn vraag en aanbod in evenwicht. Door het gebrek aan plaatsen in het buitengewoon onderwijs van een bepaald type in Brussel, moeten Brusselse kinderen een school buiten Brussel zoeken.

De meeste Brusselse kinderen die buiten het gewest in het buitengewoon onderwijs zijn ingeschreven, gaan naar een school in Vlaams- of Waals-Brabant. Het aantal is hoger voor de types 3 en BA, waar het aanbod lager is dan de vraag. Voor de uitgaande leerlingen in andere types buitengewoon onderwijs is een mogelijke verklaring dat de dichtstbijzijnde school voor deze kinderen zich buiten Brussel bevindt. Ook het type buitengewoon onderwijs kan een rol spelen: het kan zijn dat de school die het dichtst bij de woonplaats van de leerling in Brussel ligt een bepaald type niet aanbiedt, maar een school net buiten Brussel wel.

Uit de cijfers blijkt ook dat kinderen in het buitengewoon onderwijs minder vaak in hun eigen of een naburige gemeente naar school gaan dan kinderen in het gewoon onderwijs. Het lagere aantal scholen en hun grotere diversiteit (volgens het type buitengewoon onderwijs dat wordt aangeboden) in vergelijking met het gewoon onderwijs verklaren die grotere mobiliteit ten dele.

Bij de interpretatie van de cijfers is enige voorzichtigheid geboden, aangezien het aanbod is geschat op basis van het aantal leerlingen dat in het buitengewoon onderwijs is ingeschreven. Het is mogelijk dat een aantal kinderen met specifieke behoeften geen plaats heeft gevonden op een school (zowel binnen als buiten Brussel). Als gevolg daarvan is het mogelijk dat de werkelijke vraag naar plaatsen in het buitengewoon onderwijs werd onderschat.

De resultaten hebben ook geleid tot een aantal nieuwe vragen, die echter niet kunnen worden beantwoord op grond van de thans beschikbare gegevens. Nemen leerlingen van buiten Brussel in het buitengewoon onderwijs de plaats in van kinderen die in Brussel wonen? Of is er eerder sprake van een 'uitwisseling', waarbij bijvoorbeeld Franstalige kinderen die in Vlaams-Brabant wonen in Brussel naar school gaan, en Nederlandstalige kinderen die in Brussel wonen in Vlaams-Brabant naar school gaan? Of spelen andere factoren dan de taal van het onderwijs een rol, zoals de toegankelijkheid, de beschikbaarheid van plaatsen van een bepaald type, of de kwaliteit van het onderwijs? En wat zijn de gevolgen van de grotere mobiliteit van kinderen in het buitengewoon onderwijs, bijvoorbeeld op het vlak van vervoersbehoeften, de afgelegde afstand tussen huis/school/werk, het evenwicht tussen werk en privéleven van de ouders enz.? Ten slotte, leveren de bevindingen van deze Focus een argument voor het creëren van een centraal inschrijvingsstelsel voor buitengewoon onderwijs in het BHG, bijvoorbeeld om de vraag beter in te schatten? Dat zijn allemaal vragen die nog moeten worden onderzocht.

Gegevensbronnen

De analyses worden uitgevoerd op basis van de gegevens van de schoolbevolking, door de woonplaats en de plaats van de school te kruisen. De gegevens hebben betrekking op het buitengewoon kleuteronderwijs, basis- en secundair onderwijs, Franstalig en Nederlandstalig, in het BHC.

De beschouwde scholen zijn de scholen waarvan het onderwijs wordt georganiseerd of gesubsidieerd door de Franse Gemeenschap of de Vlaamse Gemeenschap, alle netwerken samen (met uitzondering van privéscholen, Europese en internationale scholen).

De in aanmerking komende leerlingen zijn leerlingen die in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wonen, ongeacht waar ze naar school gaan, en leerlingen die zijn ingeschreven in een school in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, ongeacht waar ze wonen.

De gegevens zijn afkomstig van administratieve tellingen op 1 februari van het lopende schooljaar voor de Franse Gemeenschap en op 15 januari voor de Vlaamse Gemeenschap. De gegevens van de twee gemeenschappen zijn samengevoegd.

De gebruikte informatie is:

- › de gemeente van de school (op de plaats van vestiging);
- › de woongemeente;
- › het niveau en het type van het onderwijs;
- › het aantal leerlingen.

Noten

1. De analyses hebben enkel betrekking op het onderwijs dat wordt georganiseerd en/of gesubsidieerd door de Franse Gemeenschap of de Vlaamse Gemeenschap.
2. Deze doelstelling is opgenomen in het decreet van de Franse Gemeenschap van 19 juli 2017.
3. Het M-decreet blijft van kracht tot het schooljaar 2021-2022 en zal dan worden vervangen door een nieuw begeleidingsdecreet voor leerlingen met specifieke behoeften. Meer informatie op <https://www.onderwijs.vlaanderen.be/nl/grote-lijnen-van-het-m-decreet> en <https://www.onderwijs.vlaanderen.be/nl/naar-een-begeleidingsdecreet-voor-leerlingen-met-specifieke-onderwijsbehoeften>.
4. Het buitengewoon basisonderwijs is georganiseerd in vier graden van maturiteit, en niet in cycli van leerjaren zoals in het gewoon onderwijs.
5. Het buitengewoon secundair onderwijs wordt georganiseerd in vier vormen zodat rekening kan worden gehouden met het persoonlijke project van elke leerling.
6. <http://www.enseignement.be/index.php?page=28280>
7. Projet de décret portant création des pôles territoriaux chargés de soutenir les écoles de l'enseignement ordinaire dans la mise en œuvre des aménagements raisonnables et de l'intégration permanente totale, Parlement van de Franse Gemeenschap, 25 mei 2021.
8. <https://www.onderwijs.vlaanderen.be/nl/naar-een-begeleidingsdecreet-voor-leerlingen-met-specifieke-onderwijsbehoeften> - Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming (vlaanderen.be), geraadpleegd op 21/06/2021.
9. <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/naar-een-decreet-leersteun-voor-leerlingen-met-specifieke-onderwijsbehoeften>

WETENSCHAPPELIJKE COÖRDINATIE

Astrid Romain

LEESCOMITÉ

Xavier Dehaibe, Anne Dujardin, Virginie Maghe

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Astrid Romain - BISA

©2021 Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Alle rechten voorbehouden.